

SWOT-АНАЛІЗ ЯК ОДИН ІЗ МОЖЛИВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ОЦІНКИ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

У статті проаналізовано зміст термінів "платоспроможність" і "SWOT-аналіз", встановлено відповідний взаємозв'язок між цими економічними категоріями, обґрунтовано доцільність використання SWOT-аналізу як одного із можливих інструментів оцінки факторів впливу на платоспроможність підприємства.

In the article is analyzed the sense of the terms "solvency" and "SWOT-analysis", established the appropriate interconnection between these economic categories, grounded the expediency of use of SWOT-analysis as one of the possible tools for assessing the factors of impact on the solvency of a company.

Ключові слова: платоспроможність, SWOT-аналіз, методи оцінки платоспроможності, показники платоспроможності, етапи застосування SWOT-аналізу.

Key words: solvency, SWOT-analysis, methods of an estimation of solvency, indicators of solvency, the stages of the application of the SWOT-analysis.

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку економіки достатньо актуальними постають питання об'єктивної оцінки ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання. Це пов'язано із можливими непрогнозованими змінами впливу факторів як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, особливо непрямої дії, які збільшують похибку отриманих результатів. Існуючі методи аналізу при всій своїй універсальності також потребують удосконалення і постійної адаптації до вимог сьогодення, а показники діяльності — різноманітності підходів щодо їх визначення. Не залишається без уваги дослідників механізм прогнозування впливу зазначених факторів на платоспроможність господарюючих суб'єктів.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Питання оцінки платоспроможності підприємств розглядалися у працях зарубіжних і вітчизняних науковців та практиків, зокрема: І. Бланка, Н. Давиденка, В. Івахненко, В. Ковальова, Л. Лахтіонової, Е. Нікбахта, Г. Савицької, А. Шеремета та ін. [2; 4; 7; 9; 11; 16; 19; 20]. Проте окремі аспекти цього напрямку в науковій літературі, з точки зору урізноманітнення інструментів оцінки впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища на платоспроможність підприємства, є дискусійними. У цьому зв'язку ми вважаємо за доцільне ще раз проаналізувати зміст термінів "платоспроможність" і "SWOT-аналіз", встановити певну взаємозалежність між цими економічними категоріями, поглибити дослідження з питань можливості останнього виступити інструментом для оцінки факторів впливу на один із головних показників, який характеризує конкурентоспроможність.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На думку Н. Давиденка, платоспроможність підприємства — це здатність розраховуватися за своїми боргами в обсягах і термінах, передбачених угодами та законодавством, є необхідною умовою успішного функціонування на ринку. Вона є однією з основ його фінансової стабільності, дозволяючи вчасно і у повному обсязі виконувати планові платежі й термінові зобов'язання, підтримуючи при цьому нормальний ритм господарської діяльності [4].

Згідно Методичних рекомендацій щодо аналізу фінансово-господарського стану підприємств і організацій Державної податкової адміністрації України, "платоспроможністю (ліквідністю) підприємства називається його здатність проводити платежі наявними коштами, або такими, що безперервно поповнюються на рахунок його діяльності" [13]. При цьому Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку 2000 року визначено, що "платоспроможність стосується наявності грошових коштів упродовж більшого періоду часу для вчасного виконання фінансових зобов'язань" [14], а Інструкцією "Про порядок регулювання і аналізу

діяльності комерційних банків" встановлено, що "платоспроможність — здатність юридичної або фізичної особи своєчасно та повністю виконувати свої платіжні зобов'язання" [8]. У цьому зв'язку варто зазначити, що платоспроможність слугує не тільки здатністю терміново погашати зобов'язання в момент оцінки за рахунок наявних коштів, а й здатністю підприємства забезпечувати утворення грошових потоків, які за обсягами і термінами відповідають зобов'язанням та платіжним потребам підприємства.

Інформаційною базою для оцінки платоспроможності підприємства виступають такі форми фінансової звітності: ф.1 — "Баланс", ф.2 — "Звіт про фінансові результати", ф.3 — "Звіт про рух грошових коштів", а також бухгалтерська інформація за поточними розрахунками. Безпосередньо оцінка платоспроможності підприємства базується на системі показників, які наведено на рис. 1.

Визначаючи платоспроможність, ми фактично встановлюємо фінансову стійкість підприємства і переконуємося у наявності коштів, достатніх для погашення боргів за всіма короткостроковими зобов'язаннями й можливістю одночасно здійснювати безперервний процес виробництва та реалізації продукції.

Аналіз платоспроможності підприємства, як правило, здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта платоспроможності (автономії), коефіцієнта фінансування, коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами та коефіцієнта маневреності власного капіталу (табл. 1).

Проведення аналізу платоспроможності базується на використанні системи оціночних показників, перелік яких залежить від методичного підходу до визначення їх рівня. Загально визначеними серед таких є метод групування балансу та метод коефіцієнтів. Попри наявність існуючих методів для більш глибокої і прогнозованої оцінки факторів впливу на платоспроможність підприємства, вважаємо за доцільне використовувати SWOT-аналіз як один із можливих інструментів такої діагностики.

За дослідженнями Д. Арутюнова, SWOT-аналіз передбачає можливість оцінки фактичного положення і стратегічних перспектив компанії, що отримані в результаті вивчення сильних й слабких сторін, її ринкових можливостей та факторів ризику [1]. Зазначений інструмент має управлінську і стратегічну цінність, якщо пов'яже між собою фактори внутрішнього й зовнішнього середовища та інформує, які ресурси і можливості потрібні компанії у майбутньому (рис. 2).

Термін "SWOT-аналіз" виник від скорочення перших літер англійських слів "сильні та слабкі сторони, можливості та загрози" (Strength, Weaknesses, Opportunities, Threats). Сам інструмент дозволяє здійснювати стилістичний аналіз маркетингової інформації на підставі якого робиться висновок про те, в якому напрямі організація повинна розвивати свій бізнес, визначати розподіл ресурсів за сегментами тощо. Ре-

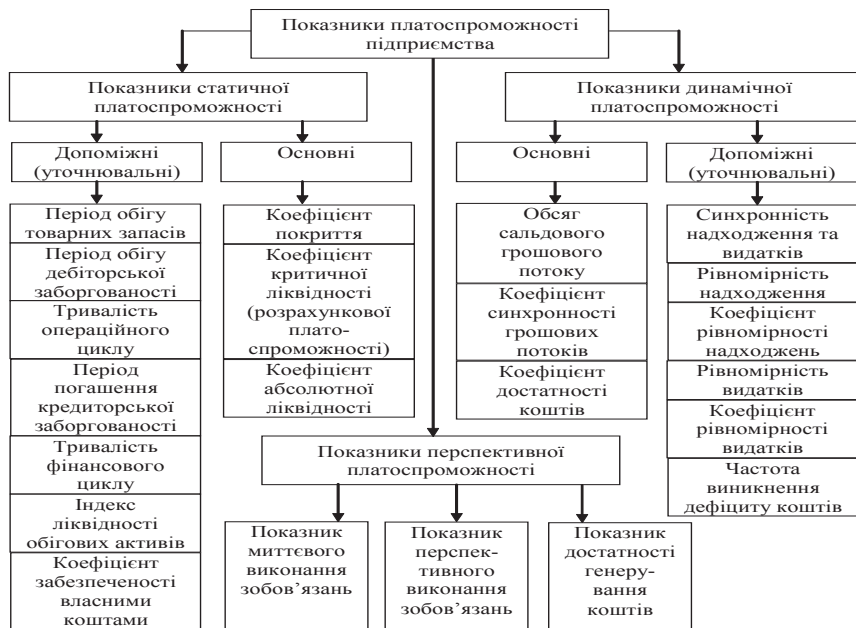

Рис. 1. Показники платоспроможності підприємства

Джерело: [10].

Таблиця 1. Показники платоспроможності підприємства

№ з/п	Назва показника	Алгоритм розрахунку	Нормативне значення
1	Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	$\frac{\text{ф.1 р.380}}{\text{ф.1 р.640}}$	$>0,5$
2	Коефіцієнт фінансування	$\frac{\text{ф.1 (р.430 + р.480 + р.620 + + р.630)}}{\text{ф.1 р.380}}$	<1 , зменшення
3	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$\frac{\text{ф.1 (р.260 - р.620)}}{\text{ф.1 р.260}}$	$>0,1$
4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\frac{\text{ф.1 (р.260 - р.620)}}{\text{ф.1 р.380}}$	>0 , збільшення

Джерело: [12].

зультатом аналізу є зіставлення раніше виділених сильних і слабких сторін діяльності підприємства відносно можливостей і загроз та розробка маркетингової стратегії [17].

Те, що аналіз і прогнозування тенденції потрібно здійснювати одночасно, підтверджує перелік етапів проведення SWOT-аналізу (табл. 2).

При цьому основними завданнями SWOT-аналізу підприємства є:

- виявлення можливостей, які відповідають ресурсам підприємства;
- визначення загроз і розробка заходів знешкодження їхнього впливу;
- виявлення сильних сторін й зіставлення їх з ринковими можливостями;
- визначення слабких сторін та розроблення стратегічних напрямів їх подолання;
- виявлення конкурентних переваг організації та формування її стратегічних пріоритетів.

За дослідженнями Т. Брижань і С. Кучер, на підставі SWOT-аналізу підприємства можуть не лише оцінити характер впливу окремих факторів підприємницького середовища на кожен етап процесу формування цінності кінцевого продукту, а й визначити ключові фактори успіху та перспективи розвитку окремих видів продукції, встановити ймовірні шляхи оптимізації ланцюжка цінностей, а також, за потреби, здійснити коригування загальної стратегії підприємства [3].

У цьому зв'язку, враховуючи, що SWOT-аналіз використовується для комплексної оцінки сильних і слабких сторін, а також можливостей та загроз діяльності підприємства, а платоспроможність є одним із показників або умов його рівня фінансової стійкості, ми можемо припустити, що якісно проведений діагноз безпосередньо впливає на результати роботи суб'єкта господарювання. Тобто, проводячи комплексний аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища, ми визначаємо фактори як кількісні, так і якісні, що прямо чи опосередковано взаємопов'язані з основними економічними й фінансовими показниками. Ці показники, у свою чергу, є базисом для об'єктивної оцінки економічної ефективності й платоспроможності підприємства.

Ефективність діяльності підприємства можна охарактеризувати завдяки обчисленню основних фінансово-економічних показників, таких як:

- виручка від реалізації товарів, робіт, послуг;
- показники використання трудових ресурсів (продуктивність праці, рівень витрат на оплату праці тощо);
- показники використання виробничих фондів (фондовіддача, обіговість коштів);
- собівартість товарів, робіт, послуг;
- показники рентабельності;
- фінансові показники (платоспроможність, ліквідність, фінансова стійкість, валютна самоокупність тощо) [18].

Крім того, на основі даних фінансової звітності, досліджуються потенційні можливості підприємства, робиться висновок про тенденції його розвитку, виявляються основні фактори, що обмежують або стимулюють ефективність діяльності, оцінюються сильні і слабкі сторони, загрози та можливості. Для більш прогнозованого виявлення загроз і можливостей підприємства (факторів екзогенного характеру), на які суб'єкт господарювання не може безпосередньо впливати, науковці пропонують розглядати наступні складові:

- політичні: застосування принципів державного регулювання економіки у підприємницькій діяльності, які мають протекціоністський чи стимулюючий характер; відношення до форм власності, зокрема приватизація чи націоналізація; принципи земельної політики; відношення до заходів захисту прав споживачів і підприємців (захист конкуренції, обмеження монополізму тощо);
- економіко-демографічні: характеризуються розміром і структурою потреб населення, рівнем його доходів і заощаджень, рівнем цін, можливістю одержання кредиту, фазою економічного циклу, в якій знаходиться національна економіка;
- психографічні (культурні): звички і норми споживання (надання переваги одним товарам і негативне відношення до інших);

- науково-технічні: визначають всі складові процесу виробництва товару і його конкурентоспроможність;
- ринкові: розмір податкових ставок, рівень відсотка за кредитом, ступінь монополізації галузі, рівень розвитку ринкових відносин і ринкових структур, стан ринку праці, інвестиційна активність підприємства [15].

При цьому варто зважити на те, що достатньо впливовою групою є міжнародні фактори, які формуються під впливом причин загальноекономічного характеру:

- економічна циклічність розвитку провідних країн;
- політика міжнародних банків;
- стабільність міжнародної торгівлі, що залежить від укладання міжурядових договорів і угод [15].

Комплексний аналіз можливостей підприємства дає змогу оцінити відповідність запитам споживача, на основі чого розробляються програми його розвитку та поведінки на внутрішньому і зовнішньому ринку, приймаються рішення з вибору цільових напрямів діяльності. Необхідними складовими такого аналізу мають бути оцінка фінансового стану суб'єкта господарювання, його організаційної структури управління, виробничих потужностей і матеріально-технічної бази, науково-технічного й кадрового потенціалу, конкурентоспроможності виробленої продукції, витрат виробництва, системи збуту та просування товару на ринок, існуючих стратегій, інформаційної інфраструктури тощо. Разом з перерахованими заходами, для визначення слабких і сильних сторін проводиться окреме дослідження постачальників, посередників, споживачів, конкурентів, контактних аудиторій.

Сильні й слабкі сторони можуть вважатися такими лише в тому випадку, якщо так їх сприймають покупці. Потрібно включати в аналіз не тільки переваги, що найбільш відносяться до справи, а й слабкості. Все це повинно мати в основі об'єктивно різносторонню відну інформацію і необхідні розрахунки. У цьому зв'язку пропонуємо оцінку внутрішніх резервів підвищення платоспроможності суб'єктів господарювання здійснювати через:

- аналіз грошових коштів у складі обігових активів;
- аналіз найбільш термінових зобов'язань у складі пасивів;
- аналіз здатності до генерування грошового потоку (рух грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності);
- аналіз здатності регулювання співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості (вертикальний, горизонтальний й коефіцієнтний);
- аналіз політики фінансування активів підприємства (ефективність використання власного та позикового капіталу).

На основі аналізу означених факторів і з урахуванням результатів дослідження зовнішнього середовища можна оцінити стан підприємства, тобто виявити його сильні й слабкі сторони. Водночас можна встановити, які воно має можливості на ринку і що для нього становить небезпеку, а також розробити заходи щодо підвищення певних показників, які загалом впливають на платоспроможність підприємства. Вказані проблемні питання при здійсненні аналізу показників платоспроможності можна вирішити використовуючи саме SWOT-аналіз [18].

Крім того, варто зазначити, що своєчасне та комплексне дослідження впливу на платоспроможність факторів внутрішнього і зовнішнього середовища за допомогою SWOT-аналізу є важливим чинником при проведенні антикризової діагностики організації, оскільки така діагностика включає:

- моніторинг зовнішнього середовища;
- моніторинг внутрішнього середовища;
- прогнозування її можливих станів у майбутньому [6].

На думку В. Дорофеева, діагностика ринкового стану, складової SWOT-аналізу, та діагностика фінансового стану, складової платоспроможності, включені у ланки, що дозволяють провести діагностику як інструмента антикризового управління та виявити сигнали про наростання загроз. При своєчасному виявленні недоліків, помилок та симптомів, стадії процесу, що веде до банкрутства, на основі бального методу Аргенті можна виявити ознаки кризи та провести превентивні заходи [5].

ВИСНОВКИ

Виходячи з наведеного, можна зробити висновок, що для успішного стратегічного управління платоспроможністю підприємства, крім існуючих методичних підходів до її оцінки, які дають можливість встановити рівень фінансової стійкості суб'єкта господарювання, необхідно на основі SWOT-аналізу:

- проводити поточний аналіз ресурсного потенціалу підприємства;
- оцінювати внутрішні резерви підвищення платоспроможності підприємства;
- формувати перспективну політику акумулювання можливих активів підприємства;
- передбачати пріоритети розвитку підприємства на основі сильних і слабких сторін, враховуючи можливості й нівелюючи прогнозовані загрози.

Література:

1. Арутюнова Д.В. Стратегический менеджмент: учеб. пособ. / Д.В. Арутюнова. — Таганрог: Изд-во ТТИ ЮФУ, 2010. — 122 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.aup.ru/books/m205/9_4.htm.
2. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента / И.А. Бланк. — Т. 2. — К.: Ника-Центр; Эльга, 2000. — С. 512.
3. Брижань І.А. Контролінг в системі інструментів забезпечення платоспроможності підприємства / І.А. Брижань, С.М. Кучер // Економіка і регіон. — 2009. — № 3 (22). — ПолтНТУ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Eir/2009_3/55-60.pdf.
4. Давиденко Н.М. Ліквідність та платоспроможність як показники ефективності фінансового менеджменту підприємства / Н.М. Давиденко // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — № 2. — С. 36—40.
5. Дорофеев В.Д. Антикризисное управление / [В.Д. Дорофеев, Д.Н. Левин, Д.В. Сенаторов, А.В. Чернецов]. — Пенза: Пензенский институт экономического развития и антикризисного управления, 2006. — 206 с.
6. Жданов В.В. Антикризова діагностика організації / В.В. Жданов [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2011_4/files/EC411_18.pdf.
7. Івахненко В.М. Курс економічного аналізу: навч. посібник / В.М. Івахненко. — К.: Знання, 2000. — 208 с.

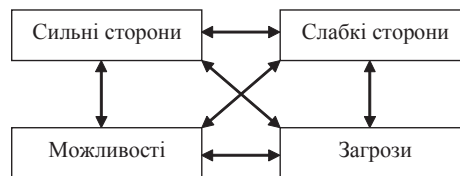

Рис. 2. Складові SWOT-аналізу

Джерело: [1].

Таблиця 2. Основні етапи застосування SWOT-аналізу

Аналіз поточної ситуації (діагноз)	Аналіз майбутнього (прогноз)
1. Аналіз критичних внутрішніх та зовнішніх факторів	5. Прогнозування тенденцій розвитку для кожного (обраного) зовнішнього фактора
2. Оцінка зовнішніх факторів (експертиза)	6. Розробка вимог до рекомендацій, що посилюють переваги і усувають недоліки кожного з внутрішніх факторів
3. Оцінка внутрішніх факторів (експертиза)	7. Якими ми бажасмо та можемо бути?
4. Хто ми є і які наші конкурентні переваги (недоліки)?	8. Формулювання стратегії для кожного напрямку господарської діяльності.

Джерело: [21].

8. Інструкція № 10 "Про порядок регулювання й аналізу діяльності комерційних банків". Затверджено постановою Правління Національного банку України від 30.12.1997 р. № 469 (Комп'ютерна правова система "Ліга:Закон").

9. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры / В.В. Ковалев. — М.: Финансы и статистика, 2002. — 560 с.

10. Коваленко Л.О. Финансовый менеджмент: навч. посіб. / Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: Знання, 2005. — 485 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://library.if.ua/books/52.html>.

11. Лахтионова Л.А. Финансовый анализ субъектов хозяйствования: монография / Л.А. Лахтионова. — К.: КНЕУ, 2001. — 387 с.

12. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т.В. Майорова. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 472 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://4italka.at.ua/load/ehkonomika/investicijna_dijalnist_majorova_t_v/6-1-0-52.

13. Методичні рекомендації з аналізу фінансово-господарського стану підприємств і організацій. Державна податкова адміністрація України. Лист від 27.01.98 р. № 759/10/20-2117 (Комп'ютерна правова система "Ліга:Закон").

14. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 / [Пер. з англ. за ред. С.Ф. Голова]. — К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2000. — 1272 с.

15. Мороз В., Аналіз факторів, що впливають на платоспроможність / В. Мороз. Всеукраїнська студентська інтернет-конференція: матеріали конференції "Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку підприємницької діяльності", 14—15 грудня 2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://conf-cv.at.ua/forum/39-187-1>.

16. Нікбахт Е. Финанси. [пер. з англ. В.Ф. Овсієнка та В.Я. Мусієнка] / Е. Нікбахт, А. Гропеллі. — К.: Основи, 1993. — 383 с.

17. Рибак І. Операційна стратегія забезпечення виробництва / І. Рибак, Я. Скибінський. Всеукраїнська студентська інтернет-конференція: матеріали конференції "Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку підприємницької діяльності", 14—15 грудня 2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://conf-cv.at.ua/forum/40-228-1>.

18. Романів О.Я. Економічне обґрунтування ринкових можливостей підприємства (на прикладі ЗАТ "РІВНЕТУРИСТ") / О.Я. Романів, О.М. Гук. — Рівне: Національний університет водного господарства та природокористування [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vnucvpr/ekon/2010_1/v49e23.pdf.

19. Савицька Г.В. Экономический анализ / Г.В. Савицька. — [11-е изд., испр. и доп.]. — М.: Новое знание, 2005. — 651 с.

20. Шеремет А.Д. Финансовый анализ в коммерческом банке / А.Д. Шеремет, Г.Н. Щербакова. — М.: Финансы и статистика, 2000.

21. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2004. — 699 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://library.if.ua/book/101/6909.html>.

Стаття надійшла до редакції 09.08.2012 р.